

فیلم مفهوم و انواع
ارزشیابیفیلم ارزشیابی از
یادگیری

طراحی و تولید منابع یادگیری

رقیه سلیقه‌دار

کارشناس تعلیم و تربیت

نیاز پژوهی در کلاس درس

ارزشیابی پایان سال

شناسایی نیازهای آموزش و بهسازی

طرح‌ریزی استراتژی‌ها و برنامه‌های آموزش و بهسازی

ارائه فرصت‌های یادگیری، منابع و پشتیبانی

ارزشیابی اثربخش آموزش و بهسازی

پشتیبانی آموزش و بهسازی

اشاره

هم‌زمان با نزدیک شدن به پایان سال تحصیلی، لازم است معلمان ضمن بررسی وضعیت عملکردی خود و کلاس درس، به طراحی برای آینده و داشتن برنامه‌های مشخص و متناسب با آن دست بزنند. بدیهی است یکی از مؤثرترین منابع برای تحلیل عملکرد گذشته، دانش‌آموزان هستند. به همین دلیل، شیوه‌های گوناگون بررسی نظرات می‌تواند اطلاعات بیشتری در اختیار معلم قرار دهد و به تبع آن به نتایج مطمئن‌تری نیز منجر شود. یکی از این راه‌ها، بهره‌مندی از روش‌های نیازسنجی است که ضمن تحلیل اکنون، با نگاه به آینده، راه را برای برنامه‌ریزی سودمندتر نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: نیازسنجی، تحلیل عملکرد کلاسی، نیازسنجی آموزشی، طراحی آموزشی

نیازسنجی آموزشی

آموزشی، شناسایی نیازهاست. اگر این گام به درستی برداشته شود، زمینه پیشروی درست برنامه، مبتنی بر اطلاعات مفیدی برای تصمیم‌گیری، فراهم می‌شود.

نیازسنجی در واقع سنگ زیرین ساختمان آموزش است. هر قدر این سنگ زیرین بنیانی‌تر و مستحکم‌تر باشد، بنای روی آن محکم‌تر و آسیب‌ناپذیرتر خواهد بود. در قلمرو آموزش، نیازسنجی یکی از مؤلفه‌های اساسی و ضروری فرایند برنامه‌ریزی در نظر گرفته می‌شود و هر کجا که موضوع تدوین طرح‌ها و اتخاذ مجموعه‌ای از تدابیر آموزشی مطرح باشد، از نیازسنجی به طور مکرر یاد می‌شود. مبنای منطقی هر برنامه وجود نیاز یا مجموعه‌ای از نیازهاست. برنامه‌ریزان و مجریان آموزشی در سراسر جهان ناگزیرند برای تدوین برنامه‌ها و طرح‌های آموزشی خویش به شناسایی نقاط مطلوب اقدام کنند. این کار از طریق بررسی موقعیت‌های فعلی نیز ممکن است.

رسیدن به یادگیری و آموزش اثربخش از جمله اهداف فرایند یاددهی - یادگیری است. به این منظور، رعایت اصول و قوانین علمی در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و داشتن نگاه کارشناسانه به مقوله آموزش باعث می‌شود فرایند آموزش مؤثر باشد و نتایج مورد نظر محقق شوند. یکی از زمینه‌های تخصصی در آموزش، تکیه کردن به نیازسنجی است. برای روشن شدن ضرورت نیازسنجی، لازم است به مدل‌های گوناگون در زمینه آموزش نگاهی بیندازیم تا جایگاه نیازسنجی نمایان شود. برای مثال، مدل T.D.L.B را هیئت هادی آموزش و بهسازی انگلستان در سال ۱۹۹۲ طراحی کرده است. این سازمان که سازمان سیاست‌گذاری دولتی در زمینه فعالیت‌های آموزش و بهسازی است، مدل استاندارد برای آموزش و بهسازی کارکنان ارائه کرده است. این مدل شامل چند مرحله است (ترک‌زاده و عباس‌زادگان، ۱۳۷۹: ۴۶): همان‌طور که ملاحظه می‌شود، گام اول برای طراحی هر برنامه

نیاز چیست؟

نیاز به موقعیتی دلالت دارد که در آن وضعیت موجود یا حاضر با وضعیت مطلوب فاصله دارد.

نیود دانش، مهارت و توانایی یا نگرش یا ابزار و وسایلی که به ایجاد اشکال در عملکرد بهینه منجر شود، نیاز تلقی می‌شود.

آنچه بین وضع موجود و وضع مطلوب قرار دارد، آنچه ترجیحات، علاقه‌ها و انتظارات افراد را شکل می‌دهد و سرانجام آنچه بر عملکردهای مطلوب اثر منفی دارد، همگی نشانگر نیاز هستند.

قوانین عبارت‌اند از: «انتقاد صورت نگیرد؛ تفکر باز و محدود نشود؛ تشویق صورت گیرد؛ حداکثر نظرات تولید شود و عقاید و نظرات افراد گوناگون با هم ترکیب شود.»

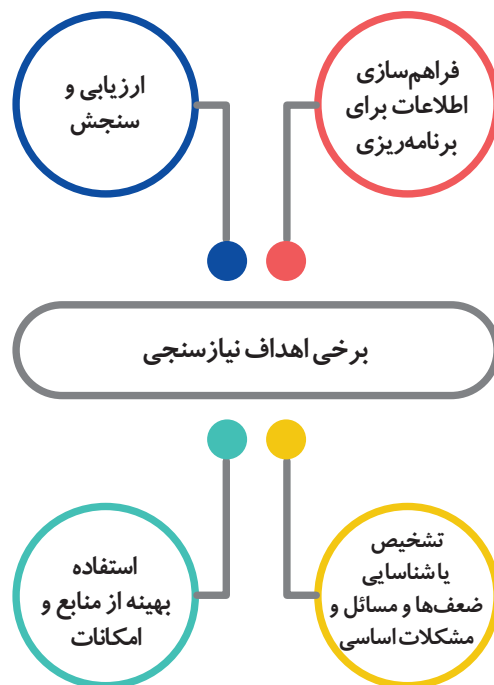
در طول اجرای این روش همه دانش‌آموزان مشارکت دارند، اما رسیدن به تصمیمی نهایی و قاطع برای همان سال تحصیلی نیاز نیست، زیرا ممکن است این اتفاق در پایان سال تحصیلی رخ داده باشد و بدیهی است نتایج آن به تصمیماتی برای سال آینده منجر می‌شود.

فن فیش باول^۱

فن فیش باول فنی است که در آن گروه‌های نیازسنجی نقش مهمی دارند. به این منظور، ابتدا موضوعاتی که نیاز به بررسی دارند تعیین می‌شوند. بر این اساس، مسائل بسیار کلی و پیچیده به مسائل کوچک‌تری تقسیم می‌شوند. سپس با کمک گروه‌های کوچک تعیین شده، سؤالات عملیاتی مطرح می‌شوند و نظرخواهی صورت می‌گیرد. این شیوه به‌خصوص برای دوره‌های تحصیلی بالاتر قابل استفاده است. در این فن، گروه نیازسنجی شامل کل گروه مخاطبان است که به زیرگروه‌های کوچک بین سه تا پنج نفر تقسیم می‌شود. سؤالاتی که از قبل تهیه شده‌اند، در اختیار هر گروه قرار می‌گیرند و از آن‌ها خواسته می‌شود درباره راهکارها و نظرات خود به توافق برسند. سپس نظرات جمع‌آوری می‌شوند تا به گروه اصلی منتقل شوند. در چنین شرایطی، نظرات دانش‌آموزان با بحث و گفت‌وگوی درون‌گروهی از جوانب گوناگون بررسی می‌شوند و در نهایت دانش‌آموزان می‌توانند انتقادات و پیشنهادهای خود را به کامل‌ترین شکل ممکن نهایی کنند و ارائه دهند. معلم می‌تواند با دریافت نظرات زیرگروه‌ها و بررسی نهایی که در گروه کلی صورت می‌گیرد، اندوخته و اطلاعات مناسبی برای استفاده در فرایند یاددهی - یادگیری به دست آورد.

فن تل استار^۲

این فن شبیه فن فیش باول است، با این تفاوت که نحوه مشارکت افراد شرکت‌کننده و درجه مشارکت افرادی که به‌عنوان نماینده یا پاسخگویان انتخاب می‌شوند، متفاوت است. زمانی که معلم در چند کلاس متفاوت تدریس دارد، بهتر است از این فن استفاده شود. به این منظور، تعداد مشخصی از هر کلاس انتخاب می‌شوند تا به‌عنوان گروه‌های کوچک نیازسنجی و تحلیل کلاسی ایفای نقش کنند. نظرات هر کلاس و هر گروه در همان زیرگروه کلاسی به بحث گذاشته و در نهایت نهایی می‌شود و در زمانی معین در جلسه‌ای، نماینده‌ای از هر کلاس نتایج را اعلام می‌کند.

برخی اهداف نیازسنجی

روش‌های نیازسنجی

نیازسنجی به شیوه‌ها و با فنون گوناگونی اجرا می‌شود که در هر کدام ممکن است اهداف و بهره‌مندی خاص از نتایج به‌دست‌آمده نیز متفاوت باشد. در ادامه به برخی از فنون نیازسنجی شایع در آموزش و مرتبط با بررسی و تحلیل عملکرد کلاسی اشاره می‌شود.

فن بارش مغزی

برای استفاده از این فن در زمینه نیازسنجی و تحلیل عملکرد کلاسی، ابتدا حوزه معینی از فرایند انتخاب می‌شود؛ برای مثال تکلیف و موارد مرتبط با آن. سپس موضوع انتخاب‌شده را به سؤالی با قابلیت تغییر و انجام تبدیل می‌کنیم. مانند: اگر قرار باشد در زمینه تکلیف و ارائه آن تغییراتی ایجاد کنیم، چه پیشنهادهایی دارید؟

در ادامه، شرایط را برای شرکت دانش‌آموزان در بارش فکری مهیا می‌کنیم و قوانین این روش را یادآور می‌شویم. به‌طور خلاصه، این

منابع

۱. خورشیدی، عباس؛ ملک‌شاهی، محمدرضا (۱۳۸۵). ارزشیابی آموزشی. نشر بسطرون. تهران.
۲. بازگان، عباس (۱۳۸۸). ارزشیابی آموزشی. سمت. تهران.
۳. فتحی‌واجارگاه، کوروش (۱۳۹۵). ارزشیابی آموزشی. آیتز. تهران.
4. Mertens, M. D. (2010). Research and evaluation in education and psychology. (3rd edition). Sage Publications, Inc.

پی‌نوشت‌ها

1. Fish Bowl
2. Telstar